

УДК 343.98

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ СЛІДІВ

Фрідріх Андрій Володимирович,
студент IV курсу ННІ права,
Сумський державний університет,

Северин Ярослав Вікторович,
студент IV курсу ННІ права,
Сумський державний університет,

Науковий керівник: Маланчук Петро Михайлович,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
та судочинства ННІ права,
Сумський державний університет

Дана стаття присвячена окремим видам слідів. У ній розглядається етапи зібрання та дослідження слідів, як однієї з сторін слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Розглядається доцільність необхідних засобів та способів вилучення, ідентифікація та дослідження слідів, котрі є необхідними для розслідування злочинів. У даній роботі аналізуються такі види слідів, як: запахові сліди, сліди відбитків пальців, сліди крові та сліди в комп'ютерних системах і в Інтернет-мережі.

Розглядаються запахові сліди, науку яка їх вивчає (одорологія) та їх особливості порівняно з іншими видами слідів. Проаналізовано одорологію як систему знань, її методи і складові. Звернута увага на виявлення запахових слідів, як лабораторним шляхом, так і за допомогою собак-детекторів.

Також, в даній роботі розкривається використання результатів ДНК та слідів крові. Якщо вчасно виявити сліди крові під час слідчих (розшукових) дій та негласних (слідчих) розшукових дій ці зразки позитивно вплинуть на перебіг розслідування та отримання результатів. З відповідних вилучених слідів крові проводять експертизи, а результати використовують як доказову інформацію.

У статті виділяються сліди відбитків пальців, їх виявлення та йдеться мова про нові способи виявлення слідів пальців. Розглядається доцільність запровадження дактилоскопічної реєстрації населення. Аналізується досвід розвинутих країн та визначені позитивні моменти її залучення.

Цією статтею визначено сліди котрі залишаються від кіберзлочинів, наголошується на їх поширенні та важкому виявленню. Наголошується на низькому рівні знань в комп'ютерній сфері правоохоронних органів та запропоновано шляхи вирішення даної проблеми.

Також розглянуті основні проблеми та прогалини в даних сферах і запропоновані влучні та доцільні шляхи їх вирішення.

Ключові слова: сліди, одорологія, дактилоскопія, кіберзлочин, ДНК.

Fridrich A., Severyn Y. Forensic Examination of Certain Types of Tracks. This article focuses on certain types of tracks. It is considered the stages of collection and study traces how a party investigative (detective) and covert investigative actions (investigative) action. We consider the advisability of the necessary means and methods of extraction, identification and study traces that are necessary for the investigation of crimes. This paper analyzes the following types of tracks, as scent traces, traces of fingerprints and traces of blood traces in computer systems and the Internet network.

We consider the scent traces of science which studies (odorolohiya) and their features compared to other tracks. Odorolohiyu analyzed as a system of knowledge, its methods and components. Pay attention to the olfactory detection of traces as laboratory methods, and with the help of dogs detectors.

Also, in this paper reveals the results using DNA and blood traces. If to detect traces of blood in the investigative (detective) and covert action (investigation) search actions these samples positive impact on the course of the investigation and results. With respective remote traces of blood examination carried out and the results used as evidence information.

The article highlighted the traces of fingerprints, their detection and dealt with new ways to detect fingerprints. We consider the advisability of introducing fingerprint registration population. Experience of developed countries and identified the positive aspects of its involvement.

This article defines traces that remain of cybercrime, according to their propagation and detection difficult. It is noted at a low level of knowledge in the computer field of law enforcement and the ways of solving this problem.

Also, the basic problems and gaps in these areas and offered accurate and appropriate solutions.

Keywords: tracks, odorolohiya, fingerprinting, cybercrime, DNA.

Актуальність теми дослідження.

Постановка проблеми. У сьогоденні, існує чимало проблем з розшуком, вилученням та дослідженням слідів. В криміналістичній науці існує багато способів, засобів та технік для цього. Але з швидким розвитком суспільства, їх комп'ютеризації вони вичерпують себе та не дають достатніх результатів. Тому й постає нагальна потреба у розгляді окремих способів дослідження слідів і цим обумовлюється актуальність розгляду даної теми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням даних питань у різних сферах криміналістики та інших наук займалися такі вчені: Басай В. Д., Стратонов В. М., Коросташова Т. О., Ланцедова Ю. О., Тунтула О. С., Ніколаюс С. І., Дідик М. М., Крутова В. І., Кириченко А. А., Свобода Є. Ю.

Метою даної роботи є розгляд окремих видів слідів та їх способи виявлення та дослідження, а саме: запахові сліди, сліди відбитків пальців, сліди крові, кіберсліди.

Завданнями є:

- 1) опрацювати масив інформації пов'язаних з окремими видами слідів;
- 2) розглянути найчастіші проблеми з якими зустрічаються правоохоронні органи

під час виявлення та дослідження окремих видів слідів;

- 3) запропонувати раціональні шляхи вирішення криміналістичних проблем, котрі виникають зі слідами.

Виклад основного матеріалу.

Розслідування злочинів є специфічною пізнавальною діяльністю правоохоронних органів, котра спрямована на витребування та збирання необхідної криміналістичної інформації вчинення злочинів. За рахунок цього формується доказова інформація на основі якої і розслідується справа.

Відповідно до ч. 1 ст. 84 КПК доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [1].

Формування доказів відбувається під час здійснення своєї діяльності слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом. Одним із елементів діяльності даних органів є збирання та дослідження певних слідів. В загальному розуміння, джерелом утворення слідів є небезпечний вплив правопорушника

його поведінка, що проявляється у дії чи бездіяльності.

Необхідно звернути увагу на те, що зібрати та дослідити сліди є однією стороною роботи, інша, найскладніша, проявляється у збереженні цих слідів. Також, часто слідчі зустрічаються з приховуванням та знищенням слідів, свідомим перекручування інформації та з створенням перешкод та протидій слідчому, прокурору, судді та співробітникам оперативних підрозділів при розслідуванні кримінального провадження.

Виходячи з вище наведеного, необхідність в нових та дієвих засобів збирання та дослідження слідів зростає та зумовить зменшення негативних умов та труднощів пізнання.

Одним із видів слідів є запахові сліди. Наука та розділ криміналістики про природу і механізм утворення запахів, їх дослідження та розпізнавання називається одорологія. Потрібно зазначити, що запах є своєрідним невидимим слідом, котрий існує у вигляді частин, що залишаються в навколишньому середовищі від предметів, речовин та живих організмів. Особливістю є летючість, адсорбція (здатність бути поглиненим іншими речовинами) та дифузія (взаємне проникнення однієї речовини в іншу).

Загальновідомо, що одорологія пов'язана з застосування собак-детекторів і це є історично першим засобом знаходження слідів. Але з плином часу почали з'являтися і одорологічні лабораторії. Найбільше одорологічних лабораторій у Польщі – 35 та в Угорщині – 21. У Російській Федерації відкрито 4 одорологічні лабораторії. Є одорологічні лабораторії в Республіці Білорусь, Данії, Нідерландах, Німеччині, Словенії, Фінляндії, Чехії та в деяких інших країнах світу [4, с. 16-17].

Якщо ж говорити про Україну, то на жаль, досі одорологічних лабораторій, котрі могли б давати комплексний аналіз, не має. У 2000р. були спроби Кириченком О. А., Басай В. Д., Васильєва Г. І. та Ключова М. М. запровадити та створити одорологічну лабораторію, але підтримки вони не знайшли.

Також, якщо говорити про науку одорології, то потрібно сказати, що вона має певні невирішені питання. Головним є питання про обсяги та рамки розгляду, тобто

чи одорологія охоплює лише лабораторні дослідження слідів чи поза лабораторні з використанням собаки детектора. Ще одним питанням, котрий жваво обговорюється є використання не лише собак в вигляді детекторів, а й наприклад, щурів [5, с. 24]. Але дане питання обговорюється в наукових колах і досі не знайшло свого відображення.

Також потрібно наголосити, що використання собаки-детектора як незвичного інструмента аналізу запаху не дає можливості в повній мірі перевірити результати його роботи будь-яким іншим способом. Це призводить до того, що ідентифікація запахів даним способом вважається оперативним заходом, котрий не породжує докази. Існує думка, що одорологічну ідентифікацію потрібно вважати за елементом такої слідчої дії, як слідчий експеримент

Поряд з біологічними детекторами використовуються й різні прилади та механізми, котрі ідентифікують різні запахи та досліджують газоподібні речовини, це такі як: газові аналізатори та хроматографи. Найрозповсюдженим є ті, котрі дозволяють аналізувати пари спирту у видихуваному повітрі людини. Вчені, постійно намагаються винаходити різні пристрої які б полегшувати роботу правоохоронним органам, але на жаль, адекватного та рівного нюхового апарату собаки досі не знайдено.

Наступними необхідними для вивчення та розгляду є сліди відбитків пальців. Вчення про відбитки рук розглядає дактилоскопія і напевно без неї неможливо уявити сучасну криміналістику. В основі цього лежить вивчення побудови папілярних візерунків.

Але в сучасній криміналістиці залишаються без уваги нові та результативні дослідження слідів рук. Наприклад, майже не розглянута дерматогліфіка (наука яка розробляє засоби фіксації та збереження дерматогліфічних відбитків), пороскопія (допомагає ототожнити людину по відображенню пор в відбитках пальців) та еджеоскопія (досліджує нерівності будови країв папілярних ліній долонях рук).

Отже, існує чимало нових підходів та методів для дослідження відбитків пальців рук та ніг, та на жаль, в науці криміналістики вони мало висвітлені.

Наступним питанням яке потрібно розглянути стосовно дактилоскопії- це ідентифікація відбитків за допомогою біометричних систем. У ході проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних (розшукових) дій виявлені сліди пальців рук дають можливість ідентифікувати людину котра скоїла правопорушення чи є причетною до справи. Але зазвичай, цю людину не можливо виявити в результаті відсутності дактилоскопічної реєстрації основної кількості населення.

Якщо говорити про розвинені країни, то процес дактилоскопічної реєстрації запроваджений нехай не для кожного громадянина, але частково наявний.

У США, наприклад, відібрання зразків папілярних узорів пальців та долонь рук осіб є обов'язковою умовою при прийнятті на роботу до деяких державних та недержавних установ, для представників професій так званого підвищеного ризику: військових, поліції, транспортників, шахтарів та інші [3].

У ФРН передбачається обов'язкове відбирання відбитків 10- пальців, для осіб яким надається політичний притулок, а у Франції дактилоскопіюють усіх хто має водійські права.

Що ж, зважаючи на вище викладено пропонуємо запровадити повне дактилоскопіювання населення. Це зумовлюється чималою кількістю обставин на переваг, а саме:

- допоможе у боротьбі з тероризмом, нелегальною міграцією, організованою злочинністю;
- стане в нагоді при впізнанні трупів при техногенних та природних катастрофах;
- буде ефективним при розшуку зниклих громадян та інше.

Отже, на нашу думку введення дактилоскопічної реєстрації населення є безсумнівно необхідним та очевидним процесом, що допоможе знизити певний ряд правопорушень.

Також, в даній роботі необхідно розглянути використання результатів ДНК та сліди крові. На сьогоднішній день ця тема є дуже актуальною та розглядуваною, бо з розвитком наукового прогресу з'являється все більше пристроїв для дослідження даних слідів.

Якщо вчасно виявити сліди крові під час слідчих (розшукових) дій та негласних (слідчих) розшукових дій ці зразки позитивно вплинуть на перебіг розслідування та отримання результатів. З відповідних вилучених слідів крові проводять експертизи, а результати використовують як доказову інформацію.

В середині ХХ століття почали застосовувати в криміналістиці аналіз ДНК. В сьогоднішній існує думка, що подальші дослідження науковців допоможуть завдяки аналізу ДНК в судово-медичній експертизі зможуть визначити зріст, вагу та навіть окремі риси людини.

В Україні при Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС (ДНДЕКЦ) створено лабораторію медико-біологічної експертизи, яка включає у коло своїх досліджень ДНК-аналіз і отримала Сертифікат Міжнародної асоціації судової медицини, а Центр зараховано до Європейської мережі кримінальних наукових установ. Одним із напрямків ДНДЕКЦ є створення банку даних злочинців, вбивць-гвалтівників з метою попередження цього злочину [2].

Нові технології, винаходи та засоби дають можливість людству не лише ефективніше розвиватися, а й стимулюють злочинність у всіх її видах. Новим на сьогодні є поява комп'ютерних злочинів.

Як показує практика, кіберзлочини посідають одне з перших місць у рейтингу злочинів поряд з звичайними та сталими.

Часте користування мережею Інтернет, web-ресурсами та соціальними мережами породжує Інтернет-шахрайство, хакерство, кібертероризм, розповсюдження СПАМів та вірусів. Необхідно зазначити, ще це ще і прибутковий бізнес, то кількість злочинів у цій сфері постійно зростає.

Особливою характеристикою цього виду злочинності є латентність, тому, напевно, у світі ніхто не знає рівень та обширність кіберзлочинів. Ще однією рисою є те, що це завдає шкоди у дуже великих розмірах.

Зазвичай виявити і нейтралізувати віртуального злочинця дуже важко. Це зумовлюється тим, що та кількість слідів котрі він залишає є мізерно малою. Ці сліди є на перший погляд не видимими, а головне,

для їх розпізнання необхідні хоча б якісь навички у комп'ютерній сфері.

Що ж, необхідно зазначити, що до слідчого висуваються високі вимоги та він повинен мати підготовку на рівні професійного програміста чи системного адміністратора.

На нашу думку, слідчий повинен мати розуміння внутрішніх механізмів роботи систем та Інтернет-мереж. Це необхідно для виявлення слідів, вилучення речових доказів та інформації. Зрозуміло, що це доволі важко та для цього необхідні навички та здібності, для цього і існують експерти. Як не дивно, часто для розслідування даних злочинів на допомогу правоохоронним органам на допомогу приходять хакери. Але для того, що б знайти сліди залишені кіберзлочинцем необхідно знати, що шукати і як, а це вже робота слідчого.

Отже, спираючись на вище викладене, ми можемо запропонувати ряд пропозицій для вирішення попередньо зазначених проблем, а саме:

- 1) потрібно криміналістику, як науку, поповнити глибшими знаннями у сфері одорології та розширити рамки її сприйняття;
- 2) було б доречно, забезпечити слідчі підрозділи необхідною технікою для збирання запахових слідів;

3) збільшити в Україні кількість одорологічних лабораторій на місцевому рівні;

4) необхідно створити закон в якому б запровадили дактилоскопічну реєстрацію громадян. Необхідно обов'язково дактилоскопіювати мігрантів та осіб, котрих професійна діяльність пов'язана з ризиком для життя, це такі, як: військовослужбовці, поліцейські, шахтарі та інші;

5) потрібно визначити порядок отримання, використання, збереження та знищення дактилоскопічної інформації та створити механізм контролю за даними процедурами;

6) можна запровадити добровільну дактилоскопію водіїв, осіб котрі від'їжджають працювати за кордон та осіб котрі перебувають в місцях відбування покарань;

7) необхідно створити курси підвищення кваліфікації на яких би працівники правоохоронних органів здобували елементарні знання баз даних, комп'ютерних систем та мереж;

8) було б слушно забезпечити слідчі підрозділи сертифікованими комп'ютерними програмами за допомогою яких, легше було б знаходити сліди кіберзлочинів.

Використана література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. // Голос України. – 2012. – № 90–91 (зі змінами і допов.).
2. ДНК-аналіз як метод криміналістики у різних країнах світу [Електронний ресурс] / М. М. Дідик. // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2003. – Вип. 22. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnucs_2003_22_9
3. Деякі аспекти правового регулювання дактилоскопічної реєстрації / Є. Ю. Свобода // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – Число 3. – С. 148-153. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2010_3_22
4. Кириченко А. А. Основы юридической одорологии (теорология, правовая процедура, методика) : монография / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, А. М. Щитников. – Ивано-Франковск; Мн. : Изд-во Плай, ГЭКЦ МВД РБ, 2001. – 768 с.
5. Крутова В. И. Идентификация особей по обонятельным сигналам некоторых видов позвоночных : автореф. дисс. ... канд. биол. наук / В. И. Крутова; ИЭ МЭЖ РАН. – М., 1993. – 24 с.